

ปัจจัยชีวิตความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ

และสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบ

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

THE ECONOMIC AND SOCIAL STRENGTH

OF COMMUNITIES ALONG SAEN SAEB CANAL

BY APPLYING PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY

ECONOMY

.....

วิภาวี อนุปันท์พิศิษฐ์¹, เสนีย์ สุวรรณดี², จิราทัศน์ รัตนมณีฉัตร², เรวดี อันนันนัย²,
ภาวนา เมณฑะระ², อัศนีย์ นิมนวล²

Vipavee Anupunpisit¹, Senee Suwande², Chiratus Ratanamaneichat², Ravadee Annunnum²,
Pavana Mentara², Asanee Nimnoun²

¹คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹Faculty of medicine, Srinakharinwirot University.

²มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

²kasem bundit university.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยชีวิตข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบ โดยใช้มิติองค์ประกอบของทุนชุมชน และระดับการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากร คือ ประธานชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านในแต่ละชุมชน/หมู่บ้าน และสมาชิกในแต่ละครัวเรือนในชุมชนบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบตัวแปรอิสระ คือ 1) ทุนชุมชน 5 ทุน (ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการเงิน และทุนธรรมชาติ) และ 2) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 4 ด้าน (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน และความรู้และคุณธรรม) ตัวแปรตาม คือ ระดับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน พื้นที่วิจัยแบ่งเป็น 4 เขต คือ กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่คลองมหานาค-คลองตัน) กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่คลองตัน-ตลาดมีนบุรี) กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่ตลาดมีนบุรี-หนองจอก) และเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว (ตั้งแต่หนองจอก-คลองบางขนาก)

ผลการวิจัย พบว่า

เขตกรุงเทพมหานครชั้นนอกมีทุนมนุษย์ ทุนการเงิน และทุนกายภาพมากที่สุด ในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็น รายได้ประจำและรายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือนมีมิเตอร์ไฟฟ้าและน้ำประปาของตนเอง (ตามลำดับ) เขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนสังคม และมีทุนธรรมชาติมากที่สุดในเรื่องระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน และการใช้คลองฯ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และมีความหนาแน่น

ของครัวเรือนน้อย ไม่แออัด (ตามลำดับ) สำหรับเขตกรุงเทพชั้นในและชั้นกลาง มีทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพและทุนธรรมชาติน้อยที่สุด เรื่องจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงาน ระดับการศึกษา การเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็นและประเพณีของชุมชน ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน มีปัญหาทางธรรมชาติ และความหนาแน่นของครัวเรือน (ตามลำดับ) ระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนริมคลองแสนแสบ พบว่า เขตกรุงเทพชั้นนอกมีการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนสูงที่สุดในทุกๆ ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรม ระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า เขตกรุงเทพชั้นนอกมีค่าสูงสุดอันเนื่องมาจากทุนของชุมชนที่มีอยู่ในระดับสูง อีกทั้งยังมีแนวโน้มแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ อย่างไรก็ตามระดับความเข้มแข็งนี้ ยังสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้นไปได้อีก ในขณะที่ระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนของเขตกรุงเทพชั้นใน เขตกรุงเทพชั้นกลาง และเขตจังหวัดจะเชิงเทราอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันค่อนข้างต่ำ

คำสำคัญ: ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ทุนชุมชน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The objective of this research is to study the economic and social indicators of community along Saen Saeb canal by using the philosophy of sufficiency economy. Also, this research aims to analyze the economic and social strength of communities along Saen Saeb Canal using the elements of community capital and the philosophy of Sufficiency Economy in the community level. This is a survey research paper, which has community's leaders and representatives of each family in communities along Saen Saeb canal being population. The independent variables are: 1) capital community classified into five elements (physical capital, human capital, social capital, financial capital, and nature capital) and 2) the philosophy of sufficiency economy measured in 4 aspects (moderation, reasonable thinking economic immunity, and knowledge and ethics). The dependent variable is the degree of the economic and social strength of communities. Research area is divided into four sub areas: inner Bangkok. (from Mahanak canal – Khlong Tan), in middle Bangkok (from Khlong Tan – Minburi market) and outer Bangkok (from Minburi market – Nong Chok) and Bangnampreaw district (from Nong Chok – Bang Kanag canal).

The study found that outer Bangkok has the highest level of human capital, financial capital and physical capital comparing with the other three sub areas. This result came from the easiness of in terms of access to necessary information and knowledge required, high level of income per household, having its own electricity and water supply. On the other hand, Bangnampreaw district has the highest social capital and nature capital, which are resulted from the long period of people living in the community and the Saen Saeb canal utilization, the accurate density of households, respectively. Besides, the research showed that inner Bangkok and middle Bangkok have the lowest levels of human capital, social capital, physical capital and nature capital in terms of education, access to necessary information, knowledge required, community traditions, duration of living in the community, environmental problem and density of households.

Considering the level of sufficiency economy in the communities along Klong Saen Saeb, the result demonstrated that people living in outer Bangkok always apply this philosophy in all aspect of their daily life: moderation, reasonable thinking economic immunity, and knowledge and ethics. Consequently, the high levels of community capital and sufficiency economy in the outer Bangkok yield the highest level of economic community strength. However, this strength could be developed. In contrary, the strength of the economic community of inner Bangkok, middle Bangkok and Bangnampreaw district are similarly low.

บทนำ

คลองแสนแสบเป็นคลองที่มีความยาวเชื่อมต่อกับคลองมหานาค ผ่านคลองบางกะปิ คลองหัวหมาก ไปออกแม่น้ำบางปะกงที่จังหวัด ฉะเชิงเทรา โดยไหลผ่านชุมชนต่างๆ และเขตเกษตรกรรม ในอดีตคลองแสนแสบมีบทบาทสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์ คมนาคม การค้า การเกษตร และการอุปโภคบริโภคของชุมชนริมฝั่งคลองตลอดจนเป็นเส้นทางในการเชื่อมโยงกับคลองและแม่น้ำต่างๆ ในลักษณะของเครือข่าย ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมคลองแสนแสบที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับน้ำ เกิดเป็นชุมชนเมืองริมฝั่งแม่น้ำที่มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม และมีภูมิทัศน์ที่งดงามมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นอย่างดี

ปัจจุบันคุณภาพของน้ำในคลองแสนแสบเปลี่ยนจากเดิม ได้แก่ บริเวณรอบนอกกรุงเทพฯ ตั้งแต่บริเวณเขตหนองจอกยังมีคุณภาพน้ำดีกว่าในบริเวณพื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นกลางและชั้นในคือตั้งแต่ประตูระบายน้ำคลองแสนแสบของกรมชลประทาน จนถึงแยกประตูน้ำซึ่งมีคุณภาพค่อนข้างสกปรก มีปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (Dissolved Oxygen: DO) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.30-3.10 มิลลิกรัมต่อลิตรซึ่งมีค่าค่อนข้างต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน [1] จากสภาพน้ำเน่าเสียในคลองแสนแสบทำให้ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากคลองในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เท่าที่ควร

กล่าวคือไม่สามารถทำเกษตรกรรมหรือเลี้ยงสัตว์ได้เหมือนแต่ก่อนที่น้ำยังมีคุณภาพดี จึงส่งผลให้คนชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่นนอกชุมชนแทน คนในชุมชนย้ายออกเนื่องจากสภาวะแวดล้อมเป็นพิษจากน้ำเน่าเสีย ปล่อยุทธชนให้บุคคลอื่นเข้าแทนทำให้ไม่มีส่วนร่วมกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งนี้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมและปัญหาเศรษฐกิจตามมา ทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเสริมสร้างชุมชนริมคลองแสนแสบให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยทุกครัวเรือนต้องพึ่งตนเองได้และควรเสริมสร้างเพื่อให้เกิดความพอเพียงในชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่ชุมชนจักได้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ส่งผลไปยังความเข้มแข็ง ทางเศรษฐกิจของชุมชน

ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและบูรณาการ คณะผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าว จึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยชีวิตข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับทุนชุมชนและระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ในการวิเคราะห์ถึงความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนริมคลองแสนแสบเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไข การพัฒนา และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนริมคลองแสนแสบอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยชี้วัดข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบโดยใช้มิติองค์ประกอบของทุนชุมชน และระดับการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ในบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบ ทั้งสองฝั่งคลอง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ชุมชนบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบทั้งสองฝั่งคลอง โดยมีประธานชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านในแต่ละชุมชน/หมู่บ้าน และสมาชิกในแต่ละครัวเรือนในชุมชนบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบ เป็นหน่วยตัวอย่าง (Sample Unit) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยชี้วัดข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

- 1) ดัชนีชี้วัดองค์ประกอบของทุนชุมชน ทั้ง 5 ทุน ได้แก่ ทุนกายภาพ (Physical Capital) ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนสังคม (Social Capital) ทุนการเงิน (Financial Capital) และทุนธรรมชาติ (Natural Capital)
  - 2) ดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน และความมีคุณธรรม
- ตัวแปรตาม** คือ ระดับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

พื้นที่ศึกษา

สำหรับขอบเขตพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 4 เขต ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่คลองมหานาค-คลองตัน) กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่คลองตัน-ตลาดมีนบุรี) กรุงเทพมหานคร (ตั้งแต่ตลาดมีนบุรี-หนองจอก) และเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว (ตั้งแต่หนองจอก-คลองบางขนาก) ได้ศึกษาชุมชนริมคลองแสนแสบโดยเป็นชุมชนที่ห่างจากฝั่งคลองประมาณ 500 เมตร ทั้งสองฝั่งตลอดแนวคลอง

นิยามศัพท์เฉพาะ

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ด้านการผลิต การบริโภค โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน ในการมีส่วนร่วมคิด (What) ร่วมทำ (How) ร่วมรับผลประโยชน์ (For Whom) บนความสามารถ และทุนของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ทุนชุมชน หมายถึง ทุนต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนซึ่งประกอบด้วย ทุนกายภาพ (Physical Capital) ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนสังคม (Social Capital) ทุนการเงิน (Financial Capital) และทุนธรรมชาติ (Natural Capital)

- **ทุนกายภาพ (Physical Capital)** หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การถือครองที่ดิน สาธารณูปโภค (ถนน ประปา ไฟฟ้า) ประเภทชุมชน บริการสาธารณะในชุมชน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ห้องสมุดชุมชน ลานกีฬา ศาลาประชาคม สวนสาธารณะ บ่อบำบัดน้ำเสีย

- **ทุนมนุษย์ (Human Capital)** หมายถึง คุณสมบัติของคนในชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกเพศทุกวัย ได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย วิทยาทาน คุณภาพของการดูแลสุขภาพให้กับกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ระดับ

การศึกษา การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็น ภูมิปัญญาของคนในชุมชน ประเพณีของการสร้าง นวัตกรรมของชุมชน

- **ทุนสังคม (Social Capital)** หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อดำรงชีพ เครือข่าย และการติดต่อ ได้แก่ ระยะเวลาการอาศัย อยู่ในชุมชน การรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ อาสาสมัคร กลุ่มเศรษฐกิจ รวมถึงปัญหาทางสังคม ต่างๆ เช่น ยาเสพติด ลักขโมย คนว่างงาน

- **ทุนการเงิน (Financial Capital)** หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นเงินที่ประชาชนใช้เพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำรงชีพ คำนิยามที่ใช้ นี้ ไม่ใช้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงกระแส หมุนเวียนเกี่ยวกับการบริโภค และการผลิต ได้แก่ ข้อมูลการออม ข้อมูลรายได้จากการหาเลี้ยงชีพ ทั้งรายได้ประจำ และรายได้เสริม ภาระหนี้สิน แหล่งเงินกู้ (ในระบบ นอกในระบบ)

- **ทุนธรรมชาติ (Natural Capital)** หมายถึง ธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ สัตว์น้ำ รวมถึงปัญหาสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้แก่ น้ำท่วม ขยะมูลฝอย มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง

การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน หมายถึง ในชุมชนมีแนวการดำรงอยู่และการปฏิบัติ ตน โดยยึดหลักความพอเพียงที่เรียกว่า 3 ลักษณะ 2 เงื่อนไข ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความ มีเหตุผล ด้านภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขด้านความรู้ และเงื่อนไขด้านการมีคุณธรรม แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ มี มีบ้าง และไม่มี

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างชุมชน ริมคลองแสนแสบให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม โดยทุกครัวเรือนต้องพึ่งตนเองได้

2. ได้ทราบระดับความเข้มแข็ง ทางเศรษฐกิจของชุมชนริมคลองแสนแสบ จากการศึกษาปัจจัยชี้วัดข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ของชุมชน จากการใช้มิติองค์ประกอบของทุนชุมชน และระดับการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในชุมชนเพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหา อย่างมีประสิทธิภาพและบูรณาการ

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนจาก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน คือ การดำเนิน กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ด้านการผลิต การบริโภค รวมถึงการกระจายผลผลิต โดยอาศัยความร่วมมือ ของคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา พื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ให้มีส่วนร่วมคิด (What) ร่วมทำ (How) ร่วมรับผลประโยชน์ (For Whom) บนความสามารถและทุนของชุมชน ทั้งที่เป็นสินค้าทุน (เครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์ การผลิตต่างๆ ฯลฯ ที่มีอยู่หรือสามารถจัดหา มาได้ตามศักยภาพ) ทุนทางเศรษฐกิจ (ปัจจัย ที่สนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น) และทุนทางสังคม (วิถีการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน โรงเรียน สถานเอนกนามัย ฯลฯ) ทั้งรูปธรรม และนามธรรมเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง เศรษฐกิจในระดับชุมชนกับสภาพแวดล้อมต่างๆ อย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้ยั่งยืน

1.2 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สมพร เทพสิทธา [2] กล่าวถึง พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่ามีหลักพิจารณา 3 ลักษณะ 2 เงื่อนไข ดังนี้

องค์ประกอบด้านลักษณะความพอเพียง 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ อีกนัยหนึ่ง คือ การยึดตนอยู่บนทางสายกลางก็เป็นได้

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล คือการเตรียมพร้อมรับมือกับการแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น

องค์ประกอบด้านเงื่อนไขความพอเพียง 2 เงื่อนไข ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น เศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถแบ่งองค์ประกอบของความพอเพียงเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านภูมิคุ้มกัน และด้านความรู้และคุณธรรม

2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน Department for International Development (DFID) [3] ได้แบ่งทุนชุมชนเป็น 5 กลุ่ม คือ

1) ทุนกายภาพ (Physical Capital) ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การขนส่ง ที่อยู่อาศัย ประปา และสุขภาพ ผลิตงานที่หาได้และสะอาด การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

2) ทุนมนุษย์ (Human Capital) คือคุณสมบัติของคนในชุมชนกลุ่มต่างๆทุกเพศทุกวัย ทั้งในด้านสุขภาพอนามัย อายุขัย คุณภาพของการดูแลสุขภาพให้กับกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ระดับการศึกษา จำนวนปีที่เด็กได้เรียน การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ

3) ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อดำรงชีพ เครือข่าย และการติดต่อ ทั้งแนวตั้งและแนวนอนที่เพิ่มความไว้วางใจและความสามารถในการทำงานร่วมกันและทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสถาบันที่กว้างกว่ามากขึ้น ทุนทางสังคมเป็นผลของโครงสร้างและกระบวนการก็อาจเป็นผลของทุนทางสังคมเช่นกัน ทุนทางสังคมแบบพลเมืองที่แข็งแรง จะช่วยให้ประชาชนออกแบบนโยบายและทำให้แน่ใจว่าผลประโยชน์ของประชาชนถูกกำหนดไว้ในข้อบังคับ ความเป็นอาสาสมัคร การแสดงออกทางการเมืองก็ถือเป็นทุนสังคมด้วย

4) ทุนการเงิน (Financial Capital) คือ ทรัพยากรที่เป็นเงินที่ประชาชนใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำรงชีพ คำนียามที่ใช้นี้ไม่ใช่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงกระแสหมุนเวียน การบริโภค การผลิต อย่างไรก็ตาม ทุนการเงินนำไปจับการสร้างการดำรงชีพที่สำคัญ เรียกว่า การมีเงินสดหรือเทียบเท่าที่ทำให้ประชาชนสามารถใช้ยุทธศาสตร์การดำรงชีพที่แตกต่างกันไป

5) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital)

หมายถึง ธรรมชาติ และการได้รับบริการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน ป่าไม้ น้ำ ทรัพยากรทางทะเล และสัตว์ป่า คุณภาพอากาศ การป้องกันการพังทลายของดิน การกำจัดขยะ การป้องกันพายุ ระดับของความหลากหลายทางชีวภาพ และอัตราการเปลี่ยนแปลง ทุนธรรมชาติเป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำเนินอาชีพของชุมชนศักยภาพของชุมชนด้านการเกษตรที่ขึ้นอยู่กับทุนธรรมชาติ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

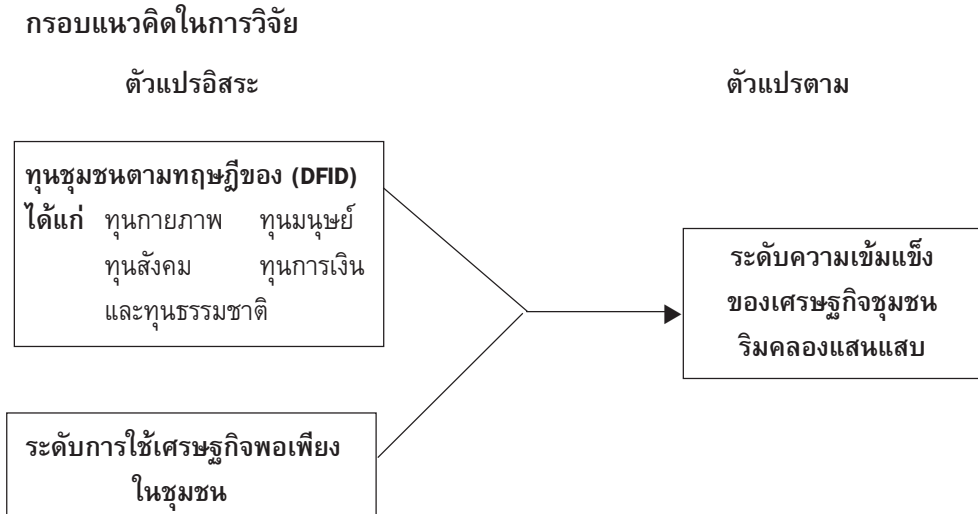
ธนกร อารณพงษ์ [4]

เรื่อง การพัฒนาคะแนนดัชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนไทยในชนบท สลัมและเขตเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาดัชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนไทย มีองค์ประกอบหลักดังนี้ องค์ประกอบด้านที่ดิน อาชีพ ความหนาแน่นของครัวเรือน การศึกษา ทรัพย์สิน สภาพบ้าน สถานะการจ้างงาน อัตราส่วนวัยพึ่งพิง รายจ่ายวัสดุที่ใช้ทำพื้นบ้าน วัสดุที่ใช้ทำผนังบ้าน และจำนวนหนี้สิน เมื่อพิจารณาเฉพาะตัวแปรที่มีค่าคะแนนองค์ประกอบสูงสุดมาสร้างดัชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ วัสดุที่ใช้ทำผนังบ้าน จำนวนหนี้สิน วัสดุที่ใช้ทำพื้นบ้าน รายจ่ายและการศึกษา โดยตัดตัวแปรทางด้านจำนวนหนี้สินออกเพราะเก็บข้อมูลยากและไม่มีใครอยากตอบเกี่ยวกับ หนี้สินของตนพบว่า สามารถจัดได้เป็น 2 องค์ประกอบ คือองค์ประกอบทางด้านรายจ่ายและสภาพบ้าน ซึ่งดัชนีใหม่ที่มีความสะดวกในการนำไปใช้มากกว่าเพราะประกอบด้วย ตัวแปรน้อยและบางตัวแปรเช่นสภาพบ้านสามารถใช้การสังเกตขณะเก็บข้อมูลได้เลย เมื่อใช้ตัวชี้วัดที่ได้จำแนกสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมและเขตที่อยู่อาศัยพบว่า สามารถจำแนกได้ถูกต้อง 75.6% และ 59.3% ตามลำดับ คะแนนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมจากการศึกษาครั้งนี้

สามารถนำไปใช้กับงานวิจัยอื่นได้โดยนำค่าคะแนนสัมประสิทธิ์ของการศึกษาครั้งนี้คูณกับค่าคะแนนมาตรฐานของการศึกษาอื่น แต่ต้องระวังเกี่ยวกับการจัดกลุ่มและให้ค่าคะแนนของตัวแปรเหมือนกับการศึกษาครั้งนี้

วรุณี โรมรัตน์พันธ์ และคณะ [5]

เรื่อง โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับทุนทางสังคมของทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาสิ่งที่เป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจชุมชนกับแนวคิดทุนทางสังคมในประเทศไทย และศึกษาพลังของทุนทางสังคมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมเกิดจากความร่วมมือร่วมใจและความสัมพันธ์ ระหว่างคนหรือสถาบันบนความไว้วางใจ ความเอื้ออาทรและความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจร่วมกันได้มีการพิจารณานำเสนอทุนทางสังคมในรูปของระบบ (system) หรือรูปของกระบวนการ (process) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ ระบบคิด วิถีปฏิบัติและผลลัพธ์ และส่วนที่เป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งมีด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีอุปสรรค 3 ประการ ที่ทำให้พลังของทุนทางสังคมอ่อนแอลง คือ ระบบอุปถัมภ์ใหม่ การถูกรวบงำจากแนวคิดตะวันตก และการครอบงำจากระบบเศรษฐกิจโลก

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนชุมชนและตัวแทนของแต่ละครัวเรือนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองแสนแสบ ตั้งแต่คลองมหานาคจนถึงอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนชุมชนและครัวเรือนในชุมชนแต่ละชุมชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองแสนแสบ ตั้งแต่คลองมหานาคจนถึงอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 11 ชุมชน 3 หมู่บ้าน โดยทำการเก็บข้อมูลทุกครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ดังนี้

1. สุ่มชุมชนริมคลองแสนแสบทั้งสองฝั่งคลอง ซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่แตกต่างกัน จึงแบ่งพื้นที่การศึกษาเป็น 4 เขต ได้แก่ เขตกรุงเทพมหานครชั้นใน (คลองมหานาค ถึง คลองตัน) เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง (คลองตัน ถึง ตลาดมีนบุรี) เขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก (ตลาดมีนบุรี ถึง หนองจอก) และเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว (หนองจอก ถึง คลองบางขนาก)

2. ใช้วิธีสุ่มแบบโควตา (Quato Sampling) จากชุมชนที่อยู่ใกล้คลองแสนแสบ แบ่งเป็นในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง เขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก และเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ในอัตราส่วนเท่าๆ กัน

3. ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ชุมชนที่อยู่ใกล้คลองแสนแสบมากที่สุดรวม 11 ชุมชน 3 หมู่บ้าน ดังนี้

เขตกรุงเทพมหานครชั้นใน ได้แก่ มัสยิดมหานาค บ้านครัวเหนือ ประชัญคดี และสุเหร่าบ้านดอน

เขตกรุงเทพมหานครชั้นกลาง ได้แก่ วัดกลาง วัดเทพศิลา อีสลามคลองกุ่ม และหลอแหลคลองใหญ่

เขตกรุงเทพมหานครชั้นนอก ได้แก่ มีนบุรีอุปถัมภ์ โชะม้นร่วมพัฒนา และคอยรุตตีทวา

เขตฉะเชิงเทรา ได้แก่ ตำบลศาลาแดง ตำบลบางน้ำเปรี้ยว และตำบลบางขนาก

4. เก็บข้อมูลจากหน่วยตัวอย่าง (Sampling Unit) คือ ประชาชนชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน ในแต่ละชุมชนและตัวแทนครัวเรือนในชุมชนแต่ละชุมชน โดยทำการเก็บข้อมูลทุกครัวเรือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามสำรวจสภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน (ระดับครัวเรือน) สร้างแบบเลือกตอบ (Multiple-choice) แบบปลายเปิด (Open-end) และแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีจำนวน 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปชุมชน จำนวน 14 ข้อ ตอนที่ 2 สภาพสังคมและเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 4 ข้อ

ฉบับที่ 2 แบบสัมภาษณ์สภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน (ประชาชนชุมชน) สร้างแบบเลือกตอบ (Multiple-choice) แบบปลายเปิด (Open-end) มีจำนวน 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ลักษณะกายภาพของชุมชน จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ลักษณะทางสังคม จำนวน 11 ข้อ ตอนที่ 3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ จำนวน 3 ข้อ และตอนที่ 4 ลักษณะทางธรรมชาติ จำนวน 6 ข้อ

ฉบับที่ 3 แบบสัมภาษณ์ระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ใช้แบบวัดจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) สร้างแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านภูมิคุ้มกัน และด้านความรู้และคุณธรรม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. สืบหาข้อมูลเบื้องต้นในแต่ละชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย รวม 11 ชุมชน 3 หมู่บ้าน โดยการสอบถามไปยังกรมพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับข้อมูลประชาชนคนปัจจุบัน จำนวนกรรมการในชุมชน ปีที่จัดทะเบียน จำนวนครัวเรือน รวมถึงระดับความเข้มแข็งของชุมชน

2. ขอความร่วมมือไปยังกรมพัฒนาชุมชน เพื่อขอลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ไปยังครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละชุมชน โดยให้ครัวเรือนละ 1 ชุด และใช้วิธีการสัมภาษณ์ประชาชนชุมชนในแต่ละชุมชนถึง ลักษณะกายภาพของชุมชน ลักษณะทางสังคม ลักษณะทางเศรษฐกิจ และลักษณะทางธรรมชาติ รวมถึงระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

4. วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาถึงทุนของชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนในแต่ละชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง โดยการสัมมนากลุ่มย่อย (Focus Group) แบบมีส่วนร่วม ทั้ง 3 ภาคส่วน ได้แก่ ประชาชนชุมชน ตัวแทนจากกรมพัฒนาชุมชน และผู้วิจัย

5. เมื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องแล้วผู้วิจัยได้สร้างดัชนีชี้วัดดังนี้

5.1 ทุนชุมชนตามทฤษฎีของ DFID จำนวน 5 ทุน มีดัชนีชี้วัด จำนวน 42 ตัว ในแต่ละทุนดังนี้

ทุนกายภาพ (Physical Capital) 13 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. การถือครองที่ดิน 2. ลักษณะบ้านเรือน 3. ลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อประกอบอาชีพ 4. - 6. สาธารณูปโภค (ถนน ประปา ไฟฟ้า) 7. ขนาดชุมชน 8. - 13. บริการสาธารณะในชุมชน

ทุนมนุษย์ (Human Capital) 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. จำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงาน 2. ระดับการศึกษา 3. อาชีพหลัก 4. อาชีพเสริม 5. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็น 6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น 7. ประเพณีชุมชน

ทุนสังคม (Social Capital) 13 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน 2. - 4. การรวม

ทางสังคม ได้แก่ (กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มอาชีพ) 5 - 14 ปัญหาสังคม ได้แก่ (ยาเสพติด ที่ดินทำกิน/ที่อยู่ ว่างาน คนเร่ร่อน หนี้สินนอกระบบ ผู้มีอิทธิพลในชุมชน เด็กและเยาวชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย และการหลอกลวง)

ทุนการเงิน (Financial Capital) 6 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. ข้อมูลการออม 2. ภาระหนี้สิน 3. รายได้ประจำและรายได้พิเศษ 4. รายได้พิเศษ 5. รายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือน 6. เงินกู้ยืมนอกระบบ

ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. การใช้ประโยชน์จากคลองแสมแสนเพื่ออุปโภค/บริโภค 2. การใช้คลองแสมแสนเพื่อให้เกิดประโยชน์ 3. ปัญหาธรรมชาติ ได้แก่ (ปัญหาน้ำท่วม ขยะ และน้ำเสีย) 4. ความหนาแน่นครัวเรือนในชุมชน

5.2 ตัวชี้วัดระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน จำนวน 4 ตัวชี้วัด ในแต่ละทุน ดังนี้ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล 3. ภูมิคุ้มกัน 4. ความรู้และคุณธรรม

5.3 ตัวชี้วัดระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน โดยประยุกต์มาจากดัชนีชี้วัดและเกณฑ์มาตรฐาน “หมู่บ้านชุมชนเข้มแข็ง กอ.รมน.” จำนวน 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1. ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจชุมชน 2. ร้อยละของครัวเรือนสามารถจัดการภาระหนี้สินของตนเองได้ 3. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้เพิ่มขึ้น 4. จำนวนกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ทุนของชุมชนเป็นหลัก (วัตถุดิบ/ภูมิปัญญา/ตลาด) 5. จำนวนกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนที่มีการจัดการเงินทุนเพื่อการพึ่งพาอาศัยการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน

สำหรับคะแนนตัวชี้วัด แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

0 คะแนน คือ ตัวชี้วัดไม่มีทุน

1 คะแนน คือ ตัวชี้วัดมีทุนอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำ

2 คะแนน คือ ตัวชี้วัดมีทุนอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง

3 คะแนน คือ ตัวชี้วัดมีทุนอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง

6. ผู้วิจัยสร้างเกณฑ์ในแต่ละตัวชี้วัด และให้กรมพัฒนาชุมชนตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้จริง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

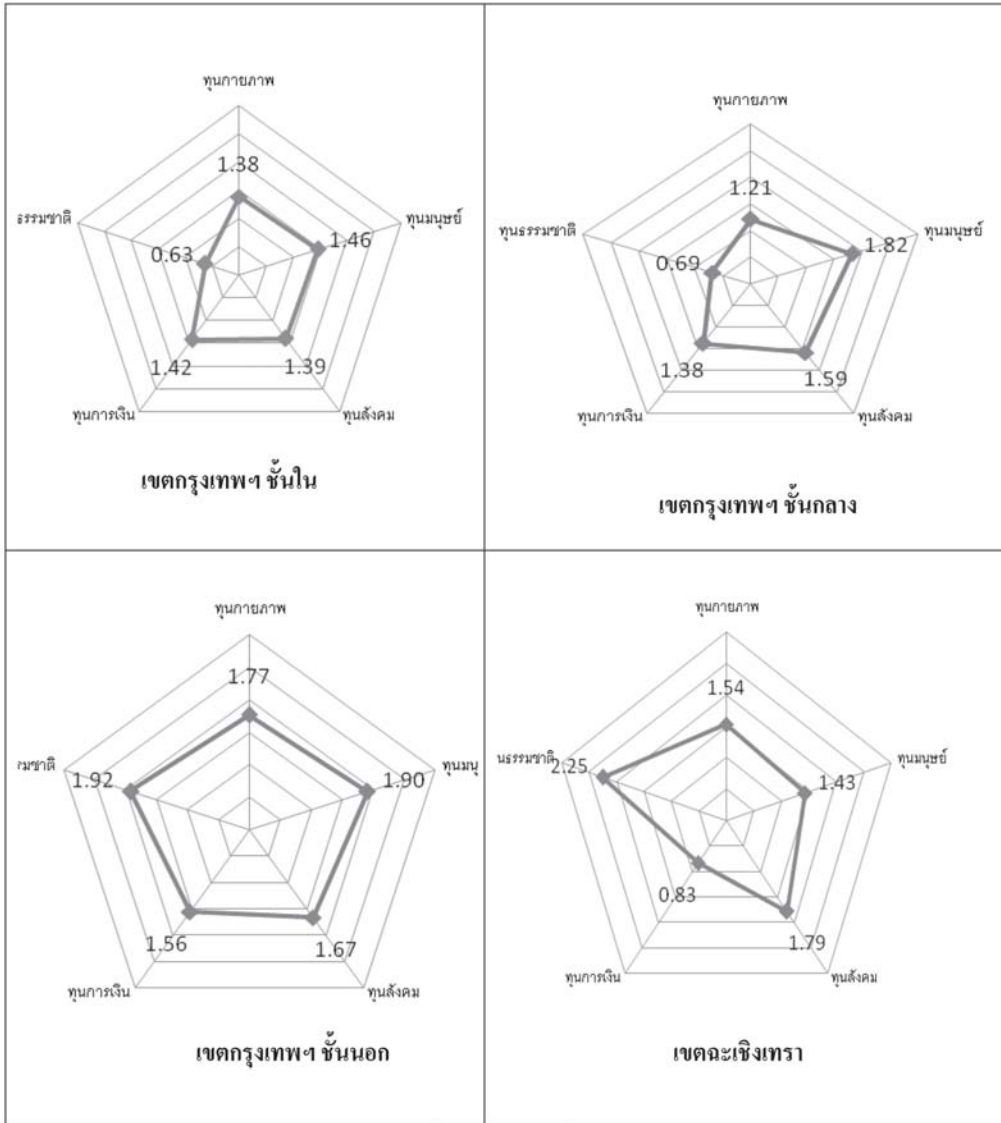
4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ยของทุนชุมชน ระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียง และระดับความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชน โดยจำแนกตามเขตกรุงเทพชั้นใน ชั้นกลาง ชั้นนอก และเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว

4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content Analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการใช้การวิเคราะห์ SWOT เพื่อหาจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และ อุปสรรค (Threat) ของแต่ละเขตพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การวางแผนเชิงนโยบายที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่วิจัยในอนาคต

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัย เป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลชีวิตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบ และระดับการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

ภาพที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ทุนชุมชน ทั้ง 5 ประเภท ตามทฤษฎีของ DFID จำแนกตามเขตพื้นที่ศึกษา ทั้ง 4 เขต

จากภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์ทุนชุมชนริมคลองแสนแสบจำแนกตามกรุงเทพชั้นในชั้นกลางชั้นนอก และจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

ด้านทุนมนุษย์ (Human Capital) เขตกรุงเทพชั้นนอกมีทุนมนุษย์มากที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.90 เรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็น อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 รองลงมาคือ เขตกรุงเทพชั้นกลาง มีทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.82 เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเพณีของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.25 สำหรับเขตกรุงเทพชั้นในและเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนมนุษย์น้อยที่สุด มีทุนอยู่ในระดับต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.46 และ 1.43 ตามลำดับ ซึ่งกรุงเทพชั้นในเรื่องจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงาน ระดับการศึกษา การเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็น และประเพณีของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.75 สำหรับจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนมนุษย์มากที่สุดในเรื่องอาชีพหลัก อยู่ในระดับสูงมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00

ด้านทุนสังคม (Social Capital) พบว่าเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนสังคมมากที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 1.79 ซึ่งมีทุนมากที่สุดในเรื่องระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน ปัญหาการว่างงาน และปัญหาคนเร่ร่อน อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 รองลงมาคือ เขตกรุงเทพชั้นนอก มีทุนสังคมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.67 มีทุนมากที่สุดในเรื่องระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน กลุ่มเพื่อช่วยเศรษฐกิจ และกลุ่มเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.33 สำหรับเขตกรุงเทพชั้นในและเขตกรุงเทพชั้นกลางมีทุนสังคมน้อยที่สุด มีทุนอยู่ในระดับต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.59 และ 1.39 ตามลำดับ ซึ่งเขตกรุงเทพชั้นใน มีทุนสังคมมากที่สุดในเรื่อง จำนวนกลุ่มช่วยเหลือสังคม อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.50 และเขตกรุงเทพ

ชั้นกลาง มีทุนสังคมมากที่สุดในเรื่อง ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในชุมชน อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00

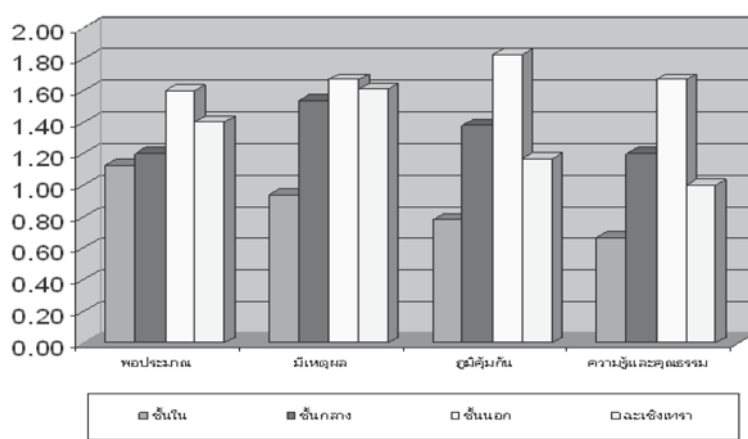
ด้านทุนการเงิน (Social Capital) พบว่าเขตกรุงเทพชั้นนอกมีทุนการเงินมากที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 1.56 ซึ่งมีทุนมากที่สุดในเรื่องรายได้ประจำและรายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.00 รองลงมาคือ เขตกรุงเทพชั้นใน มีทุนสังคมอยู่ในระดับต่ำมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.42 มีทุนมากที่สุดในเรื่อง รายจ่าย ต่อ เดือน ของ ครัว เรือน อยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.00 สำหรับเขตกรุงเทพชั้นกลางและเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนการเงินน้อยที่สุด มีทุนอยู่ในระดับต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.38 และ 0.83 ตามลำดับ ซึ่งเขตกรุงเทพชั้นกลาง มีทุนการเงินมากที่สุดในเรื่องรายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.00 และเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนการเงินมากที่สุดในเรื่องข้อมูลการออมรายได้ประจำ รายได้พิเศษ รายจ่ายต่อเดือนของครัวเรือน อยู่ในระดับต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.00

ด้านทุนกายภาพ (Physical Capital) พบว่ากรุงเทพชั้นนอกมีทุนกายภาพมากที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.77 มีทุนมากที่สุดในเรื่องมีมิเตอร์ ไฟฟ้า และน้ำประปาของตนเอง อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 รองลงมาคือเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา มีทุนกายภาพอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.54 มีทุนมากที่สุดในเรื่องการถือครองที่ดิน ลักษณะบ้านเรือนมั่นคง การใช้ที่ดินประกอบอาชีพ ถนนเข้าถึงชุมชน มีมิเตอร์ไฟฟ้าและน้ำประปาของตนเองอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 สำหรับเขตกรุงเทพชั้นในและชั้นกลาง มีทุนกายภาพน้อยที่สุด มีทุนอยู่ในระดับต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.38 และ 1.21 ตามลำดับ ซึ่งเขตกรุงเทพชั้นใน มีทุนกายภาพมากที่สุดในเรื่องมีมิเตอร์ไฟฟ้าและน้ำประปาของตนเองอยู่ในระดับสูง

มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 สำหรับเขตกรุงเทพฯชั้นกลาง มีทุนกายภาพมากที่สุดในเรื่อง ลักษณะบ้านเรือน มั่นคง และมีมิเตอร์ไฟฟ้าของตนเอง อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.50

ด้านทุนธรรมชาติ (Natural Capital) พบว่า เขตจังหวัดฉะเชิงเทรามีทุนธรรมชาติมากที่สุด ทุนอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.25 มีทุนมากที่สุดในเรื่องการใช้คลองฯ เพื่อให้เกิดประโยชน์ และมีความหนาแน่นของครัวเรือนน้อย ไม่แออัด อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 รองลงมา คือ เขตกรุงเทพฯชั้นนอกมีทุนธรรมชาติ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.92 ซึ่งมีทุนที่มากที่สุดในเรื่องมีความหนาแน่นของครัวเรือนน้อย ไม่แออัด อยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.67 สำหรับ เขตชั้นกลางและชั้นใน มีทุนธรรมชาติน้อยที่สุด ซึ่งมีทุนอยู่ในระดับต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.69 และ 0.63 ตามลำดับ ซึ่งเขตชั้นกลางมีทุนธรรมชาติ ที่มากที่สุดในเรื่อง ปัญหาทางธรรมชาติ และความหนาแน่นของครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำ

มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.25 และเขตชั้นใน มีทุนธรรมชาติ ที่มากที่สุดในเรื่อง ปัญหาทางธรรมชาติ อยู่ในระดับ ต่ำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.25 ชุมชนที่มีความเป็นเมือง เป็นครอบครัวเดี่ยว ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน เขตกรุงเทพฯ ชั้นในและเขตกรุงเทพฯ ชั้นกลาง ที่เป็นชาวท้องถิ่นดั้งเดิม และมีบางส่วนที่อพยพ ย้ายถิ่นฐานจากต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ และอาศัยเข้าบ้านหรือเช่าที่ดินอยู่ในเขตชุมชนเหล่านี้ ถึงแม้ชาวบ้านดั้งเดิมมีความพยายามที่จะรวมตัว กันเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมเศรษฐกิจภายใน ชุมชนเอง อาทิ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน (อปพร.) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำชุมชน (ออสส.) กลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีเครือข่ายกับภาครัฐที่เข้ามาให้การช่วยเหลือ ในรูปของกองทุนหมู่บ้าน แต่ยังคงขาดความร่วมมือ จากชาวบ้านภายในชุมชน รวมทั้งยังประสบปัญหา ทางสังคมต่างๆ ที่มีสาเหตุมาจากสภาพสังคม ที่มีความเป็นเมือง

ภาพที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

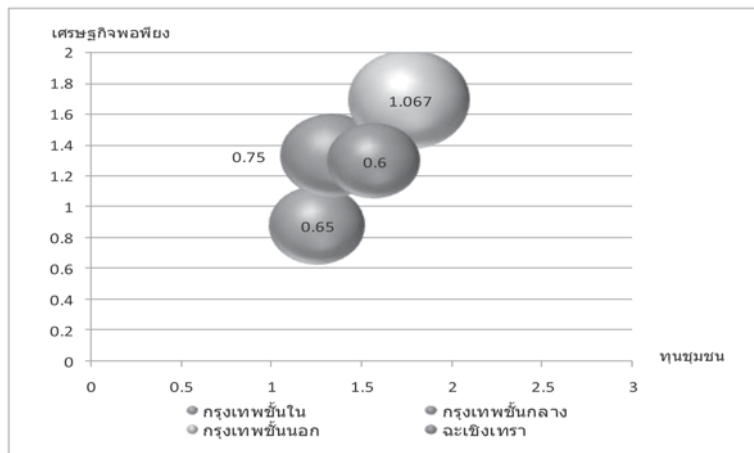
จากภาพที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับ การใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนริมคลองแสนแสบ พบว่า เขตกรุงเทพฯชั้นนอกมีการใช้เศรษฐกิจ พอเพียงในชุมชนสูงที่สุดในด้านรวมโดยมีค่าเฉลี่ยรวม อยู่ที่ 1.69 สาเหตุมาจากการชนเหล่านี้เป็นชุมชน

ที่นับถือศาสนาอิสลาม อันมีรากฐานแนวคิดที่ใกล้เคียง กับ แนวคิด ปรัชญา เศรษฐกิจ พอ เพียง คนในชุมชนจึงมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนี้ดีอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิดที่เกี่ยวกับภูมิคุ้มกัน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.83 แสดงให้เห็นว่าชุมชน

ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นนอกมีการปลูกฝังแนวความคิดในการประหยัด มีธัญสิทธิ์ และเตรียมตัวรับมือกับความเสียหายทางเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ชุมชนในเขตกรุงเทพฯ ชั้นในมีการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต่ำที่สุดในทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 0.88 สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นทุนนิยมของคนชุมชนเหล่านี้ ที่มีความคิดยึดติดกับการแสวงหากำไรสูงสุดในการดำเนินชีวิตบริโภคสินค้าโดยไม่คำนึงถึงรายได้ที่ได้รับ จึงมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรู้

และคุณธรรมอยู่ในระดับต่ำ ส่วนชุมชนในเขตกรุงเทพฯ ชั้นกลาง และหมู่บ้านในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรานั้น มีระดับการใช้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.33 และ 1.30 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนริมคลองแสนแสบ โดยใช้มิติองค์ประกอบของทุนชุมชน และระดับการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

ภาพที่ 3 แสดงทุนชุมชน เศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน

จากภาพที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างทุนชุมชน เศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า ระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนของเขตกรุงเทพฯ ชั้นนอกมีค่าสูงที่สุดค่าเฉลี่ย 1.07 จากค่าเต็ม 2 อันเนื่องมาจากทุนของชุมชนที่มีอยู่ในระดับสูง อีกทั้งยังมีนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ อย่างไรก็ตามระดับความเข้มแข็งนี้ยังสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้นไปได้อีก ในขณะที่ระดับความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนของเขต

กรุงเทพฯ ชั้นใน เขตกรุงเทพฯ ชั้นกลาง และเขตจังหวัดฉะเชิงเทราอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน และค่อนข้างต่ำอันเนื่องมาจากสาเหตุที่แตกต่างกัน ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ SWOT ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของแต่ละเขตพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 เขต แต่เนื่องจากเขตกรุงเทพฯ ชั้นในและเขตกรุงเทพฯ ชั้นกลางมีลักษณะทางกายภาพ วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คณะผู้วิจัยจึงขอรวม 2 เขตพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่ศึกษาเดียวกัน

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของแต่ละเขตพื้นที่ศึกษา

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ SWOT เศรษฐกิจชุมชนริมคลองแสนแสบ

กรุงเทพฯ ชั้นใน - ชั้นกลาง	กรุงเทพฯ ชั้นนอก	จังหวัดฉะเชิงเทรา
<p>จุดแข็ง</p> <ol style="list-style-type: none"> ทำเลที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางมหานคร มีผู้คนสัญจรไปมามากมายสามารถจัดทำเป็นแหล่งค้าขายตลาดนัดได้ หากมีการบำบัดหรือพัฒนาสภาพน้ำในคลองแสนแสบและภูมิทัศน์โดยรอบ คนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา ระบบสาธารณูปโภค(ประปาไฟฟ้า) และโครงสร้างพื้นฐาน(ถนน สะพาน) สมบูรณ์ พื้นที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจึงสามารถขอรับบริการสาธารณะความช่วยเหลือต่างๆ ได้ 	<p>จุดแข็ง</p> <ol style="list-style-type: none"> มีที่ดินเป็นของตนเอง จึงเป็นไปได้ในการที่จะร่วมแรง ร่วมใจกันพัฒนาชุมชน สภาพน้ำในคลองแสนแสบยังไม่เน่าเสีย สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกและประมงได้ คนในชุมชนยังมีวิถีชีวิตผูกพันกัน ชุมชนสามารถรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและสร้างงานได้ง่าย อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจึงสามารถขอรับบริการสาธารณะความช่วยเหลือต่างๆ ได้ ระบบสาธารณูปโภค(ประปาไฟฟ้า) และโครงสร้างพื้นฐาน(ถนน สะพาน) ค่อนข้างสมบูรณ์ มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการอนุรักษ์ 	<p>จุดแข็ง</p> <ol style="list-style-type: none"> สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ เหมาะกับการทำเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ประมงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา เลี้ยงสัตว์ และยังคงดำเนินชีวิตอยู่ในวิถีความพอเพียง ทำให้ความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน
<p>จุดอ่อน</p> <ol style="list-style-type: none"> ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง จึงเป็นการยากที่คนในชุมชนจะลงทุน ลงแรงในการพัฒนาชุมชน สภาพชุมชนแออัด ไปจนถึงค่อนข้างแออัด ไม่มีพื้นที่ว่างเปล่าสำหรับ ทำกิจกรรมส่วนรวมหรือกิจกรรมทางการเกษตร สภาพน้ำในคลองแสนแสบเน่าเสียไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ และส่งผลกระทบต่อภาวะทางอากาศจึงไม่สามารถจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือขยายธุรกิจชุมชนริมคลองได้ คนในชุมชนส่วนใหญ่ออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน คงเหลือแต่เด็กและคนชราอยู่ในชุมชน จึงทำให้พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ยาก 	<p>จุดอ่อน</p> <ol style="list-style-type: none"> ชาวบ้านมีรายได้ที่ไม่แน่นอนจากการรับจ้าง และขายผลผลิตทางการเกษตร ชุมชนประสบปัญหาด้านเงินทุนในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ 	<p>จุดอ่อน</p> <ol style="list-style-type: none"> คนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา อยู่นอกเขตกรุงเทพมหานครจึงไม่สามารถขอรับบริการสาธารณะความช่วยเหลือต่างๆ เหมือนเขตการศึกษาอื่นๆ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กรุงเทพฯ ชั้นใน - ชั้นกลาง	กรุงเทพฯ ชั้นนอก	จังหวัดฉะเชิงเทรา
โอกาส	โอกาส	โอกาส
1. ชุมชนได้รับความช่วยเหลือความรู้ในการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพ และสิ่งแวดล้อมจากหน่วยงานของรัฐ/นักวิจัยภายนอกอย่างต่อเนื่อง	1. ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือทำเป็นย่านธุรกิจการค้าได้	1. ชุมชนสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และเชิงอนุรักษ์ได้
2. มีการจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับชาวบ้านเพื่อกู้ยืมในการประกอบอาชีพ	2. หน่วยงานของรัฐสนับสนุนด้านความรู้ และงบประมาณ เกี่ยวกับการรวมกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง	2. องค์กรบริหารส่วนตำบลเสนอของบประมาณเพื่อสนับสนุน การพัฒนาหมู่บ้าน การรวมกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม
	3. มีการจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับชาวบ้านกู้ยืมในการประกอบอาชีพ	3. มีการจัดหาแหล่งเงินทุนสำหรับ ชาวบ้านกู้ยืมในการประกอบอาชีพ
อุปสรรค	อุปสรรค	อุปสรรค
1. ผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจ/กลุ่มอาชีพขาดความรู้ด้านการตลาด	1. มีการจัดทำเชื่อมปูกันริมแนวคลองแสนแสบ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถลงไปทำกิจกรรมริมคลองได้	1. ระบบน้ำประปายังไม่ทั่วถึง
2. ชุมชนมีอัตราการย้ายเข้า - ออกค่อนข้างสูง ขาดความผูกพันภายในชุมชน	2. ผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจ/กลุ่มอาชีพขาดความรู้ด้านการตลาด	2. ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ
3. มีประตูประบายน้ำ เพื่อควบคุมระดับน้ำ แต่ทำให้น้ำนิ่งเกิดเน่าเสีย		3. ผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจ/กลุ่มอาชีพขาดความรู้ด้านการตลาด
		4. ระบบการจัดสรรงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่ทั่วถึงระดับหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรศึกษาความต้องการของตลาดรวมถึงการวางแผนการผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าในแต่ละชุมชน ให้มีความหลากหลายของสินค้าตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และสนับสนุน ดูแลตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตจนถึงการจัดจำหน่าย

2. รัฐบาลควรสนับสนุนแหล่งเงินทุนกู้ปลอดดอกเบี้ย หรือดอกเบี้ยต่ำ ให้แก่ชุมชนในการกู้ยืมมาลงทุนในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ และควรมีการติดตามประเมินผลประกอบการ

3. รัฐบาลควรมีมาตรการในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์คลองแสนแสบของคนในชุมชน และผู้ประกอบการที่มีธุรกิจอยู่ริมคลองแสนแสบ

4. กรุงเทพมหานคร ควรมีงบประมาณในการบำบัด และพัฒนาสภาพคลองแสนแสบ

5. กรุงเทพมหานคร อาจพิจารณาเข้ามาเวนคืนพื้นที่ริมคลองแสนแสบเพื่อปรับสภาพภูมิทัศน์ และพัฒนาให้เป็นเส้นทางการสัญจร (ที่น้ำใช้และแพร่หลาย) และย่านธุรกิจการค้าริมคลองได้ และแหล่งท่องเที่ยว อันจะเป็นจุดเด่นของกรุงเทพมหานครได้

6. รัฐบาลและกรุงเทพมหานคร ควรให้ความรู้ ความเข้าใจแก่คนในชุมชนริมคลองแสนแสบในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ไม่หวังกำไรจากการประกอบธุรกิจมากเกินไปจนลืมนึกถึงสิ่งแวดล้อม (กรณีการทิ้งน้ำเสียจากโรงงาน สิ่งปฏิกูลจากครัวเรือน และการใช้ปุ๋ยเคมีในเกษตร)

7. รัฐบาล และ กรุงเทพมหานคร ควรประชาสัมพันธ์และให้รางวัลแก่ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันเป็นชุมชนเข้มแข็ง และ/หรือมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ เพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ

8. รัฐบาลควรให้ความรู้ แก่ชุมชนริมคลองแสนแสบในเขตจังหวัดฉะเชิงเทราในการทำเกษตรอินทรีย์

อีกทั้งจัดหาตลาดและช่องทางในการขายสินค้าเกษตรเหล่านี้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2553 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานจัดการคุณภาพน้ำ กรมควบคุมมลพิษ. (2553). การแก้ปัญหามลพิษคลองแสนแสบ. กรุงเทพฯ.
- [2] สมพร เทพสิทธิธา. (2553). การเดินตามรอยพระยุคลบาท เศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต. สืบค้นเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2553 จาก <http://www.travelfortoday.com/ourking01.htm>
- [3] Department for International Development (DFID). (1999). Sustainable Livelihood guidance sheets : 26 p.
- [4] ธนกร อารณพงษ์. (2545). การพัฒนาคะแนนดัชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของคนไทยใน ชนบท สลัมและเขตเมือง. วท.ม. (ชีวสถิติ) บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- [5] วรวิมล โรมรัตน์พันธ์; และคณะ. (2545). โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพมหานคร.